

Historien om Odense

Fra boplads til bispeby, Odense indtil 1559

Rammen sættes med en skildring af Fyns forhistorie, og vi følger kristendommens fremtrængen på Odenseegnen, er vidner til drabet på Knud den Hellige i Albani Kirke i 1086 og deltager i livet ved dronning Christines hof i Odense i begyndelsen af 1500-tallet. Vi tager den store tur gennem historien fra 988 til 1559.

De fede år, Odense 1559-1660

Tiden indtil omkring 1645 var fede år for byen, som nød godt af de gode tider, internationalt set. Højkonjunktoren medførte dog også en stærk polarisering mellem rige og fattige. Samtidig afløstes det gamle købmandsstyre af et embedsmandsstyre af mere professionelt tilsnit.

Kulturlivet blomstrede: Latinskolen fik en forrygende elevtilgang, og byen fik et nyt gymnasium. Kirken satte sit stærke præg på byens dagligliv, men heller ikke på dette område undgik man skandaler. En biskop blev således afsat for udbredelse af vranglære – og en stakkels skomager kom i klemme, fordi han havde forskrevet sig til Djævelen.

Årene op til 1660 blev i mange henseender et antiklimaks. Krigene og skatterne ramte ikke blot storkøbmændene hårdt, men betød også voksende forarmelse for den menige odenseaner. De fede år blev magre.

De magre år, Odense 1660-1700

I slutningen af 1600-tallet var byen præget af en ubeskrivelig fattigdom og social nød. Svenskerne hærger og plyndrer i byen under krigen 1657-60 forstærkede den økonomiske nedgang, der allerede var i gang i årene før krigen. Byens gæld var enorm og skattetrykket voldsomt. Der er kamp mellem de ledende borgere – rådsaristokratiet – og byens øvrige indbyggere om indflydelse på byens styre og skatternes fordeling. Det er også i denne periode, at salmedigteren Thomas Kingo er biskop i Odense.

Gudsfrygt og oplysning, Odense 1700-1789

Vi følger undervisningen i de lærde skoler og de fremskridt, almueundervisningen gjorde, blandt andet med oprettelsen af rytterskolerne. Hvordan var det kulturelle liv i Odense, og hvilke forlystelsesmuligheder havde befolkningen? Biskopper og præster indtog en betydelig position i samfundet – hvad var deres arbejde og indflydelse i samfundet? Der er også historier om ”brådne kar” iblandt biskopperne og præsterne. Det var samtidig i disse år, at de første fynske aviser dukkede op.

Næring og bystyre, Odense 1700-1789

Udadtil virkede Odense i 1700-tallet som en stillestående by. Befolkningstallet var næsten konstant, men mange rejste til og fra byen, og kun få var odenseanere hele deres liv. Hovederhvervet var håndværk, og særlig skomagere og handskemagere dominerede og afsatte varer langt uden for byens grænser. Byens administration var meget beskeden, og de opgaver, bystyret påtog sig, var få. Fattighjælpen var meget begrænset, mens skarer af tiggere hjemsøgte byens gader.

Samtidig gør forskellige kilder det nu muligt at følge både de små håndværksmestre og de store købmænd – både fattighjælpsmodtagerne og de adelige – fra vugge til grav.

Mod bedre tider, Odense 1789-1868

Odense blev i årene fra 1789 til 1868 en bedre by at leve i – ikke kun for byens velstående overklasse, men også for mere jævne folk. Trods store udsving var levestandarden klart højere i 1868, end den havde været 70-80 år før. Befolkningstallet blev mere end tre gange større, og bybilledet ændrede sig som aldrig før. Fra 1840'erne sprængte byen for alvor sine rammer. Albanibroen blev åbnet i 1858, og få år tidligere var Kongensgade blevet anlagt. Byen var blevet en

havneby med anlæggelsen af kanalen i årene omkring 1800, landevejene omkring byen blev forbedret, og jernbanen kom til Odense i 1865.

Som den første by i Danmark fik Odense moderne vand- og gasværker, men byens problemer med renovation og spildevand var stadig store.

Undervisningsmulighederne forbedredes, og borgerne blev – lidt efter lidt – inddraget i byens og landets styre. Aviser og bøger nåede ud til flere. Der var dog stadig tydelige klasseskel på det kulturelle område. Borgerskabets klubber og foreninger – som f.eks. Odense Klub, Foreningen i Fruens Bøge og Fyens Stifts Læseforening – var vigtige institutioner i byens liv. De gamle lav opløstes, men organiseringen af arbejderklassen fandt først sted efter 1868.

Moderne tider, Odense 1868-1914

Moderne tider kom til Odense i årene fra 1868 til 1914. Jernbanen over Fyn var netop anlagt og den første dampskibsroute etableret, og på industriens område anlagdes i begyndelsen af 1870'erne flere store fabrikker i byen. Grunden blev lagt til større produktion og øget velstand. Men den øgede velstand blev langt fra ligeligt fordelt, og socialt blev byen opdelt på en ny måde med borgerskabet, der flyttede til det nyanlagte Hunderupkvarter i lys og luft syd for byen og arbejderklassen andre steder, nær industrikvartererne, der blev anlagt i tilknytning til havn og jernbane. På fritidslivets område kunne Odenseborgerne glæde sig over de nye biografer, Læseforeningen og dens romantiske have, der kun var for de udvalgte, eller over et eller flere baller i Fruens Bøge.

Vækst og vagtskifte, Odense 1914-1940

De moderne tider fra før første verdenskrig var kommet for at blive. Cykler og telefoner, indlagt elektricitet og centralvarme er eksempler på noget af det, der før havde været nyt og opsigtsvækkende, men som nu blev almindeligt. Odense blev i perioden 1914-40 dobbelt så stor og fik mere end dobbelt så mange indbyggere. Trods væksten blev industribyen Odense ikke udstyret med høje lejekaserner i tætte karreer, men bebyggelsen bevarede sit åbne og lave præg. På det lokalpolitiske område var der bitter strid mellem højre og venstre, og Odense forblev konservativ meget længere end de fleste andre danske byer. Først i 1937 blev byen socialdemokratisk. De bynære udflugtsmål som Fruens Bøge eller Næsbyhoved Skov mistede en del af deres popularitet. Borgerskabets gamle foreninger – Læseforeningen og Skovforeningen – gik bag af dansen, og samtidig styrkede det offentlige indsatsen på museums- og biblioteksområdet. H.C. Andersens Hus tiltrak turister i stort tal, og det samme gjaldt Odinstårnet, som fra indvielsen i 1935 blev byens vartegn.

Krig og besættelse, Odense 1940-1945

Besat af tyskerne. Man skulle lige vænne sig til at være det. Og hvad ville det egentlig sige at være besat – når man ikke havde prøvet sådan noget før og ikke vidste, hvad der skulle ske? Var man umyndiggjort, og var man indstillet på at være det? Lidt var der om det i besættelsens første famlende periode. Dramatiske begivenheder kom til at præge Odense under den tyske besættelse: Sabotager, bombesprængninger, drab og strejker, samt den trølse hverdag for byens og omegnens befolkning med rationeringer, restriktioner, mørklægning, aviscensur, rejsevanskeligheder (færre afgang og mere end overfyldte tog), forbud mod politiske møder og luftalarmer. Men der var også folkesang i Læsehaven.

Storby og servicecenter, Odense 1945-1988

Efter 2. verdenskrig blev Odense en storby. I 1950 rundede indbyggertallet de 100.000, og ved kommunesammenlægningen i 1970 voksede byen i alle retninger. Kommunalreformen var stærkt omdiskuteret, og mange af omegnskommunerne forsøgte til det sidste at undgå sammenlægning med Odense. Politisk set betød indlemmelserne af de mange landsogne dog ingen ændring. Industribyen Odense ændrede karakter og blev først og fremmest præget af serviceerhverv og et center for hele det fynske område. Kvinderne fandt i stort tal vej til arbejdsmarkedet, og en

lang række børneinstitutioner blev en nødvendighed. På uddannelsesområdet kronedes indsatsen i 1966 med et universitet, Danmarks tredje, og de kulturelle tilbud blomstrede i takt med øget velstand og fritid.